

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.28.03>

ДЖЕРЕЛА ТА РІВНІ ЛЕГІТИМНОСТІ ПРАВА В ПУБЛІЧНО-ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Іванченко Ольга Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальної теорії права
та держави
(Національного університету
«Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна)

У статті досліджено теоретичні аспекти джерел та рівнів легітимності права в публічно-політичному просторі. Наголошено, що поняття «легітимний» – це оціночна характеристика, що поширюється або на конкретних політичних акторів і їх дії, або на конкретні інститути і їх інституційну активність. Зазначено, що тим самим зазначене явище слід аналізувати в двох площинах – деперсоніфікований (інституційний) легітимний режим і персоніфікований легітимний режим. Визначено, що легітимний режим – це комплексний системний феномен, що виражає сукупність засобів, методів і інструментаріїв виправдання функціонування владних інститутів і структур, а також дає оцінку реально існуючим владним відносинам, що формуються в процесі думки суб'єктів та їх взаємодії з приводу реалізації загального блага, національного інтересу (консолідованих індивідуальних, суспільних і державних інтересів та потреб). Констатовано, взаємозв'язок процесів легітимації і режимів легітимного функціонування відображає закономірності і випадковості у формуванні владно-правового порядку, рівня його легітимності. Саме легітимність останнього гарантує цьому порядку стабільність і цілісність. Визначено, що легітимність як якісна характеристика публічно-владної діяльності має ряд джерел, що впливають на зміст процесу легітимації владно-інституційного порядку і публічно-правової діяльності владних інститутів і структур. У цьому контексті виділено наступні джерела, що впливають на якісне (легітимне) функціонування національного владно-правового простору: природні джерела; ідеократичні джерела; соціальні джерела; формально-юридичні та інституційні джерела; раціональні джерела; ірраціональні джерела.

Обґрунтовано, що легітимація влади здійснюється на різних рівнях, на яких в процесі легітимації беруть участь як окремі громадяни, так і різні групи, організації. В цьому контексті виділено чотири взаємопов'язаних рівні: типи внутрішнього (мотиваційного) і зовнішнього (інституційного) типів легітимності; типи легітимного панування, що визначають домінуючі політико-правові стратегії обґрунтування існуючих інститутів і застосовуваних способів управління суспільними процесами; режими легітимації, які комплексно відображають, з одного боку, систему правових і політичних, а також інших засобів, методів виправдання функціонування владних інститутів і структур, а з іншого – системну оцінку реально існуючих владно-правових відносин, що формуються в процесі мислення суб'єктів і їх взаємодії з приводу реалізації національного інтересу; форми обґрунтування державної влади як такої і властивої їй інституційно-правової структури.

Ключові слова: легітимність права, правова держава, правовий порядок, державна влада, джерела легітимності, рівні легітимності, громадянське суспільство, деперсоніфікований легітимний режим, персоніфікований легітимний режим.

**SOURCES AND LEVELS OF LEGITIMACY OF LAW
IN THE PUBLIC-POLITICAL SPACE**

Ivanchenko Olha Mykolaivna,
Doctor of Law,
Associate Professor at the Department
of General Theory of Law and the State
(Odesa Law Academy National
University, Odesa, Ukraine)

The article examines the theoretical aspects of the sources and levels of legitimacy of law in the public-political space. It is noted that the concept of "legitimate" is an evaluative characteristic that applies either to specific political actors and their actions, or to specific institutions and their institutional activity. It is noted that this phenomenon should be analyzed in two planes – depersonalized (institutional) legitimate regime and personalized legitimate regime. It is determined that the legitimate regime is a complex systemic phenomenon that expresses a set of means, methods and tools to justify the functioning of power institutions and structures, and also gives an assessment of the actual power relations formed in the process of opinion of subjects and their interaction about the realization of the common good, national interest (consolidated individual, public and state interests and needs). It is stated that the relationship between the processes of legitimation and the modes of legitimate functioning reflects patterns and accidents in the formation of the power-legal order, the level of its legitimacy. The legitimacy of the latter guarantees this order stability and integrity. It is determined that legitimacy as a qualitative characteristic of Public Power activity has a number of sources that influence the content of the process of legitimation of the power-institutional order and public-legal activities of power institutions and structures. In this context, the following sources are identified that affect the qualitative (legitimate) functioning of the national power and legal space: natural sources; ideocratic sources; Social sources; formal legal and institutional sources; rational sources; irrational sources.

It is proved that the legitimation of power is carried out at various levels, at which both individual citizens and various groups and organizations participate in the legitimation process. In this context, there are four interrelated levels: types of internal (motivational) and external (institutional) types of legitimacy; types of legitimate dominance that determine the dominant political and legal strategies for justifying existing institutions and applied methods of managing social processes; legitimation regimes that comprehensively reflect, on the one hand, the system of legal and political, as well as other means and methods of justifying the functioning of power institutions and structures, and on the other – a systematic assessment of real-world power-legal relations formed in the process of thinking of subjects and their interaction about the implementation of national interest; forms of justification of state power as such and its inherent institutional and legal structure.

Key words: legitimacy of law, rule of law, legal order, state power, sources of legitimacy, levels of legitimacy, civil society, depersonalized legitimate regime, personalized legitimate regime.

Постановка проблеми. Легітимність є однією з найважливіших характеристик як політичної влади, так і позитивного права. Легітимність в традиційно інтерпретується як суспільне визнання тих чи інших інститутів, що складається за рахунок сприйняття аудиторією соціальних і дискурсивних практик як законних, правильних, а також схвалення цих практик. Зазначена якість проявляється комплексно: у довірі до норм, у законодавчому підтвердженні прав, у правовій підзвітності влади, в ідеологічній прозорості та у виконанні взятих на себе зобов'язань. Таким чином, легітимність

значною мірою пов'язана з можливостями формування певних ментальних станів (образів, оцінок, поведінкових установок) у суб'єктів. Такого роду стани цінні з прагматичної точки зору, адже досягнення певного рівня легітимності означає конституювання соціального порядку, фундаментом якого виступають відносини панування. Цілком можливо, що, якби даний порядок був всюди однаковим і уніфікованим, не мав ніяких конкурентів, породжуваних більш вдалим практиками, проблема його виправдання не виникла б в принципі. Однак реальна ситуація інша: соціум пронизаний безліччю конфліктів, колізій, суперечок про визнання. Ці суперечки існують на різних рівнях соціальної організації (від міжособистісного до міждержавного). Необхідність врегулювання даних конфліктів за допомогою звернення до правових засобів ставить проблему ефективності, дієвості останніх. Не всякий правовий засіб, так само як і не всяке прийняте політичне рішення, може чинити позитивний вплив на ту чи іншу проблемну ситуацію. Іноді способи дій або певні правила поведінки, що зарекомендували себе раніше як ефективні, втрачають цю властивість. Дана обставина, вимагаючи осмислення, викликає до життя дискусії про визнання і легітимність.

В останні десятиліття у вітчизняній дослідницькій літературі не раз мали місце спроби специфікувати поняття легітимності щодо правової сфери життя суспільства. Однак єдиного розуміння і задовільної концепції юридичної легітимності завдяки цим спробам поки не склалося.

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах розвиток вітчизняного права йде в бік сприйняття ідей верховенства права і категорії прав людини, виявляється гостра необхідність в подальшій розробці питань легітимності, об'єднання в цих цілях зусиль представників як зарубіжної правової науки, так і представників вітчизняної юриспруденції. Вельми важливо з усією уважністю простежити основні етапи розвитку даної проблеми, врахувати результати досліджень, що раніше відбулися. Усе вищезазначене і зумовило актуальність цього дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів джерел та рівнів легітимності права в публічно-політичному просторі.

Аналіз наукових публікацій. До дослідження теоретико-методологічних аспектів поняття легітимності в сфері науки держави і права зверталися такі українські науковці як: А. Баумейстер, Є. Бистрицький, А. Богачов, В. Дудченко, Ю. Калюжна, О. Коваль, В. Кокорський, Т. Кравченко, П. Манжола, І. Музика, В. Невідомий, М. Неліц, В. Нечипоренко, Ю. Оборотов, С. Олефіренко, О. Петришин, І. Рибак, Т. Сивак, О. Скрипнюк, С. Сливка, Л. Спинка, М. Тур, В. Федоренко, Х. Хвойницька, М. Цвік, С. Шевчук, Н. Юськів, та інші.

Проблематику легітимності як фундаменту права, винайдення засобів легітимації державно-правових інституцій, співвідношення легальності позитивного права і легітимності права природного в межах сучасної теорії права досліджували такі зарубіжні вчені як: К. Апель, Р. Арон, М. Вебер, Ю. Габермас, Р. Дворкін, І. Кант, Д. Локк, Н. Луман, Е. Макінтайр, Т. Парсонс, Д. Ролз, Ж. - Ж. Руссо, Ч. Тейлор, С. Хантінгтон, Х. Хайнінг та інші.

Питаннями дослідження публічно-політичних аспектів легітимності займалися такі вчені як: К. Гольцман, І. Жаровська, Т. Кузьменко, І. Куян, Л. Наливайко, М. Ніколко, В. Фадєєв та інші.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні легітимність розглядають з абсолютно різних боків, з позиції різних інституційно-правових характеристик і різних політичних контекстів. Так, для М. Вебера легітимність є більш широким поняттям, ніж легальність, оскільки перше відображає значимість соціально-владного порядку і інститутів, що підтримують його, а друге – лише один з видів легітимності, пов'язаний із зовнішніми способами забезпечення і захистом останнього. У цьому положенні М. Вебер

підходить до справи як соціолог, і тому для нього загальним поняттям виявляється легітимність: віра в законну значимість порядку [4]. Навіть у сучасних демократичних західних суспільствах процеси легітимації, яке б вони не мали раціональне підґрунтя, протікають за абстрактним юридичним кодуванням владних відносин. Більшість західних теоретиків одноголосно інтерпретують концепт «легітимність» як віру населення в обґрунтованість функціонування влади. Так, Л. Дюгі стверджував, що все життя західної людини засноване на вірі у формально-правові приписи. В основі довіри громадян західних демократій до інститутів влади, зауважує він, лежить, по суті, їх наївна віра в рівність перед політикою, яка передбачає покірну здачу позицій і забезпечує необмежений кредит для партій і чиновників [6].

У цьому плані сама дискусія про переважання формально-юридичного чи духовно-морального у визнанні державної влади має сенс у контексті тієї чи іншої форми держави, оскільки їх співвідношення змінюється залежно від ряду критеріїв, вимог політико-правової стабільності, рівня розвитку владно-правових відносин, національної обумовленості політико-правового мислення тощо.

Видається, що формально-юридичний аспект (легалізація) і неформальний, духовно-моральний аспект (легітимація) у функціонуванні державної влади комплексно відображають існуючу інституційно-владну організацію, реальні політичні процеси і існуючий політико-правовий клімат, в якому вони розгортаються. Таким чином, формально-юридичні основи легітимності концентрують увагу дослідника на інституційно-правових і процедурних (процесуальних) засадах легітимної організації державної влади. У свою чергу, неформальний, духовно-моральний зріз орієнтує на способи, методи і техніки легітимного функціонування державної влади, тобто на специфічність режиму легітимації владно-правової взаємодії в конкретному суспільстві.

Таким чином, легітимність інтерпретується як якісна характеристика певного політико-правового стану суспільства, який відповідає публічно-правовим, економічним і соціально-культурним закономірностям формування і відтворення (спадкоємності) інституційно-владного порядку в розвитку конкретного суспільства. Іншими словами, легітимність відображає відповідність функціонуючої системи інституціонально-правової організації, рівнів, моделей і специфіки владних відносин в системі «особистість–суспільство–держава». Легітимність, виходячи із цього, виступає як мета функціонування всіх інститутів і структур, їх уповноважених представників, але в той же час, являється і результатом цього функціонування, відображаючи певний стан, досягнутий якісно.

У свою чергу, легітимізація – це процесуальна складова більш загального явища – легітимності. Вона відображає процес, способи, методи і техніки виправдання існуючої владно-інституційної конфігурації, основних форм і параметрів їх функціонування. Саме в ході цього процесу – розвитку реальних владних відносин у середовищі «особистість-суспільство-держава», зумовленого існуючою соціально-політичною та економічною обстановкою, політико-правовою культурою та її архетипними кодами, – формується режим легітимного функціонування інститутів публічної (державної тощо) влади.

Поняття «легітимний» – це вже оціночна характеристика, що поширюється або на конкретних політичних акторів і їх дії, або на конкретні інститути і їх інституційну активність. Тим самим зазначене явище, з нашої точки зору, слід аналізувати в двох площинах – деперсоніфікований (інституційний) легітимний режим і персоніфікований легітимний режим. Перший відображає режимність функціонування публічно-правових інститутів влади – той сформований, вкорінений в національній культурі образ, порядок і модальність (спадкоємно відтворюються моделі владної

взаємодії між особистістю, суспільством і державою). Другий, відповідно, – це режим функціонування окремих «персон», що займають в суспільстві офіційні або неофіційні владні позиції, і їх конкретні дії.

В цьому плані легітимний режим – це комплексний системний феномен, що виражає сукупність засобів, методів і інструментаріїв виправдання функціонування владних інститутів і структур, а також дає оцінку реально існуючим владним відносинам, що формуються в процесі думки суб'єктів та їх взаємодії з приводу реалізації загального блага, національного інтересу (консолідованих індивідуальних, суспільних і державних інтересів та потреб). Іншими словами, режим легітимності (делегітимності) відображає «справжній стан справ», реальні практики влади і їх сприйняття суспільною свідомістю.

У свою чергу, взаємозв'язок процесів легітимації і режимів легітимного функціонування відображає закономірності і випадковості у формуванні владно-правового порядку, рівня його легітимності. Саме легітимність останнього гарантує цьому порядку стабільність і цілісність. Так, М. Тур стверджує, що виправданість і адекватність існуючих інститутів є способом стабілізації будь-якої соціально-владної взаємодії, а довіра до них виступає організаційною силою для різновекторної взаємодії між людьми, які не мають безпосереднього контакту, згладжуючи відмінності поведінкових контекстів, викликаних віддаленістю в просторі і часі [8].

Легітимність як якісна характеристика публічно-владної діяльності має ряд джерел, що впливають на зміст процесу легітимації владно-інституційного порядку і публічно-правової діяльності владних інститутів і структур. Традиційно під джерелами в правовій науці прийнято розуміти: по-перше, «сили», які ініціюють ті чи інші політико-правові явища і процеси. Це і божественна воля у релігійних державно-правових системах, і народна воля, правосвідомість, так званий народний дух у світській юридико-політичній організації тощо; по-друге, певна історична спадщина, тобто державно-правовий і духовно-моральний досвід народу, його політичні і правові пам'ятки, символи, система уявлень – все те, що прийнято асоціювати з історичною обумовленістю цих явищ і процесів – «так було завжди», «наказано часом, спадщиною предків» тощо; по-третє, матеріали, за допомогою яких ми пізнаємо владу, право, державу, тобто те, що слугує джерелом пізнання різних явищ, процесів у політико-правовій життєдіяльності суспільства; по-четверте, матеріальні (географічні, кліматичні, психологічні, біологічні та інші) чинники і умови життєдіяльності суспільства, які впливають на формування державно-правової системи певного народу; по-п'яте, це формально-юридичні та інституційні джерела, що опосередковують владно-правові відносини в суспільстві [3].

У цьому контексті можна виділити наступні фактори, що впливають на якісне (легітимне) функціонування національного владно-правового простору:

– природні джерела, які прийнято розуміти як вплив кліматичних, демографічних і географічних умов на життєдіяльність суспільства, що безпосередньо впливають на процес інституціоналізації владної конфігурації, генезису владно-правових відносин;

– ідеократичні джерела легітимності, що відображають ідеї, доктрини і концепції, які лягли в основу тієї чи іншої владно-правової системи, висвітили особливості і стиль політико-правового мислення, зумовили характер сприйняття і оцінки владно-правової діяльності;

– соціальні джерела, що відображають вплив соціальних, політичних, економічних, духовно-культурних (традиційних) і етнонаціональних факторів на формування і розвиток владно-правових відносин. Як показує історичний досвід, концепція сталого владно-правового розвитку знаходить свій реальний зміст не в універсальних і ідеалізованих, по суті, відокремлених від реального соціально-культурного укладу принципах, а, навпаки, в національному способі буття в тих формах соціабельності,

які формуються при колективному спілкуванні, в процесі соціальної комунікації і спадкоємно відтворюються в ході історичного розвитку;

- формально-юридичні та інституційні джерела, що в цьому контексті розглядаються у формально-юридичному, інституційному плані і відображають юридично зафіксовані засоби, способи організації владних інститутів, а також прийоми і форми легального здійснення владно-правової діяльності;

- раціональні джерела, що пов'язані з діючими в системі міжособистісної і групової взаємодії соціальними інтересами та потребами, де завдяки публічній маніфестації (тобто публічному визнанню владою цих інтересів і потреб, публічним запевненням про готовність до їх реалізації) або реальній реалізації легітимуються як самі інститути влади, так і їх публічно-правова діяльність;

- ірраціональні джерела відображають неусвідомлені національно-культурні коди владно-правової взаємодії, які пов'язані з системою базових цінностей і моделей соціально-владної взаємодії, що склалися і діють в суспільстві. Їх, як правило, опановують вже в досить ранньому віці, тому у багатьох індивідів така система фіксується на підсвідомому рівні, обумовлюючи неусвідомлену легітимацію владно-правового простору, що відповідає архетипним підставам соціуму.

Традиційно влада, владні відносини в суспільстві, в тому числі і способи легітимації цієї влади та її діяльності, описуються і аналізуються за допомогою структурно-функціонального підходу. З цієї точки зору структури владних відносин і механізму легітимації влади збігаються. Вони в основному зводяться до трьох взаємопов'язаних елементів: суб'єкт, об'єкт і зміст. Ця структурна модель владних відносин являє собою досить ідеалізовану теоретичну конструкцію, що має ряд вразливих місць при описі та аналізі соціально-владної взаємодії, яка реально відбувається в суспільстві. Так, наприклад, найбільш поширеним визначенням влади в рамках суб'єкт-об'єктної моделі є наступне: це відносини панування і підпорядкування, при яких воля і дії одних осіб (пануючих суб'єктів) домінують над волею і діями інших осіб (підвладних). Проблема, здавалося б, ясна і прозора. Однак навіть поверхневий аналіз існуючих в сучасній Україні владних практик, принаймні, ставить під сумнів попереднє твердження, саму логіку аналізу владних відносин. Хто справжній суб'єкт державної влади? Народ, парламент, президент... У цих умовах мимоволі губишся з приводу визначення справжніх суб'єктів державної влади (суб'єктів владарювання), перестаєш довіряти звичному розумінню природи і змістові владних відносин. На перший погляд, це досить ясне поняття, що склалося в рамках державознавства, при глибокому, ґрунтовному вивченні відкриває безодню незрозумілого, нетипового [1].

У тому ж ракурсі пропонується здійснювати і аналіз структурно-змістовного аспекту легітимності. Наприклад, низка авторів розглядає механізм легітимації державної влади як систему, що включає суб'єкта, об'єкта і зміст (процедури, принципи, методи і засоби) легітимації державної влади [2]. Так, саме від народу (населення), що виступає в якості єдиного суб'єкта легітимації, влада в державі отримує визнання. Це положення закріплено у принципі народного суверенітету, суть якого полягає в тому, що державний суверенітет походить від народу і належить виключно народові. У свою чергу, «пануючий суб'єкт, якого можна умовно назвати носієм потенційно легітимної влади, повинен реально усвідомлювати своє право на владу, причому не тільки в юридичному, але і в традиційному, морально-етичному сенсі цього терміну» [2]. Однак у подібній інтерпретації структури легітимності існує суперечливість в обґрунтуванні суверенної влади народу і через неї – суверенного права на здійснення легітимного державного примусу. Так, неоднозначність ідеї суверенності народу обертається деякою подвійністю, оскільки розвиток відносин, що забезпечують легітимацію, завжди йде до того, щоб віддати пріоритет владі, а не населенню в цілому.

Звичайно, з вищевикладеною моделлю, безумовно, можна погодитися, проте така структурна модель опису сутності феномену легітимності являє собою вузький підхід, що не враховує складних і неоднозначних процесів інституційного розвитку владно-правової організації та її легітимації в різних історико-культурних контекстах. Висловимо кілька міркувань з цього приводу.

По-перше, ця модель працює з уже сформованою, стабільною конфігурацією інститутів і структур влади, інтерпретує процеси легітимації в контексті лише певного історичного етапу розвитку і практично не застосовується для опису перехідних, кризових станів владно-політичної взаємодії. Вона не вловлює процеси легітимації влади при зміні, революційному зламі або трансформації інституційних структур.

По-друге, положення про те, що тільки народ є винятковим суб'єктом легітимації влади, а пануючий суб'єкт повинен реально усвідомлювати своє право на владу (потенційна легітимність), відноситься більшою мірою до належного, ніж до суцього. Здається, що процес легітимної еволюції інститутів державної влади є більш різноманітним і складним, він ґрунтується не тільки на індивідуальних (суб'єктивних) позиціях і діях, а й залежить від інтерсуб'єктивних факторів суспільного життя (сформований стиль політико-правового мислення, моделі і форми владної взаємодії, які багато в чому спадкоємно відтворюються з покоління в покоління).

Чималий вплив на процес легітимації здійснюють і несвідомі структури, архетипові національні коди, прототипи і символи, що формують когнітивні готовності та «передправові» кодекси поведінки тощо. Не слід забувати, що, незважаючи на законодавчі інновації та політичні трансформації в суспільстві, в тій чи іншій групі, зберігаються національні, етнічні константи, які не містять в собі чітко систематизованих уявлень про спрямованість і зміст діяльності, але обумовлюють їх, а також спосіб політичної рефлексії [10].

По-третє, не враховується те, що в окремих ситуаціях функціонування конкретних інститутів і офіційних осіб може, по суті, вписуватися в існуючі принципи і форми інституційно-владної організації, але, в той же час, суперечити національним очікуванням, суспільному світоглядові. Навіть офіційна термінологія, яка використовується у формуванні правової матерії, в політичній риториці може піддаватися суспільній «репресії», істотно знижуючи рівень легітимності всієї владно-правової організації. Ця суспільна напруженість поширюється на всю без винятку інформацію, яка суперечить національним константам мислення, тим позалогічним поняттям, які слугують каркасом і підґрунтям національної, етнічної традиції в будь-якій її модифікації. Причому, вона суперечить не конкретним формам вираження цих позалогічних понять, а їх глибинному змістові [5].

По-четверте, при всій очевидності і простоті суб'єкт-об'єктної моделі постійно залишається відкритим питання про те, хто в конкретний момент є суб'єктом, хто або що є об'єктом легітимації, оскільки будь-яка діяльність, будь-який суб'єкт, що потрапив до області політичної рефлексії, ініціює процеси легітимації (делегітимації). Іншими словами, суб'єкт і об'єкт легітимації, їх взаємодія визначаються в кожному конкретному випадку, стосовно контексту і ситуації. Більш того, в ряді випадків досить складно, як це було показано вище, взагалі ідентифікувати суб'єкта влади і тим більше розвести суб'єкта і об'єкта легітимації. Справа в тому, що і особистість, і група, і інститут в різних контекстах можуть виступати і як суб'єкт, і як об'єкт легітимації. Навпаки, в сучасних дослідницьких стратегіях намагаються відійти від звичної структурної схеми аналізу владних відносин. У них акцент зміщується в бік аналізу не самого суб'єкта, їх класифікації та типологізації, а національно-культурних умов і типізованих практик, що обумовлюють владно-правове мислення і дію. Як правило,

при традиційному підході дослідник займає позицію об'єктивного спостерігача, що інтерпретує і коментує суб'єкт-об'єктну діяльність, розглядаючи суб'єкта і об'єкта як частинки (елементи) структури, абстрагуючи їх від соціальної дії і позбавляючи їх на рівні узагальненого аналізу пізнавальної активності і ролі випадкових відхилень у їх взаємодії, а також впливу на їх діяльність духовно-культурного «фону».

У цьому контексті головну роль в інтерпретації легітимності владного панування відіграє не теоретичне обґрунтування, хто є суб'єктом, а хто об'єктом влади і чому, а, навпаки, які існують форми легітимного структурування дій інших індивідів. Фактично легітимність влади визначається її способом дії, що впливає на інших не прямо і безпосередньо (як це передбачає суб'єкт-об'єктна схема легітимації), але через їхні дії – «вплив на дію, на актуальні або ймовірні дії, майбутнє або сьогодення» [7].

Іншими словами, легітимність панування пов'язана «не стільки з порядком зіткнення двох супротивників або із зобов'язанням одного по відношенню до іншого, скільки із порядком управління». Причому поняття управління, на думку Х. Хвойницької, покриває «не тільки встановлені і легітимні форми політичного або економічного підпорядкування, а й більш-менш продумані і розраховані способи дії; завдання їх усіх – впливати на можливості дії інших індивідів» [9].

Таким чином, легітимація влади здійснюється на різних рівнях, на яких в процесі легітимації беруть участь як окремі громадяни, так і різні групи, організації. Природним є і те, що легітимність може поширюватися як на конкретних представників (персоніфікована легітимація), конкретні інститути (деперсоніфікована легітимація), так і на весь інституційно-владний порядок, всю політико-правову організацію суспільства.

Здається, що легітимність як якісний стан політико-правової організації суспільства і легітимація як процес досягнення цього стану не мають універсальної і жорсткої, однозначної структури. Проте в теоретико-методологічному плані можна виділити різні рівні, зрізи легітимації. З нашої точки зору, слід говорити про архітектоніку легітимності, тобто взаємопов'язані пласти (рівні) національно-культурної легітимації влади і правопорядку. В цьому контексті можна виділити чотири взаємопов'язаних рівні:

- типи внутрішнього (мотиваційного) і зовнішнього (інституційного) типів легітимності;
- типи легітимного панування, що визначають домінуючі політико-правові стратегії обґрунтування існуючих інститутів і застосовуваних способів управління суспільними процесами;
- режими легітимації, які комплексно відображають, з одного боку, систему правових і політичних, а також інших засобів, методів виправдання функціонування владних інститутів і структур, а з іншого – системну оцінку реально існуючих владно-правових відносин, що формуються в процесі мислення суб'єктів і їх взаємодії з приводу реалізації національного інтересу;
- форми обґрунтування державної влади як такої і властивої їй інституційно-правової структури.

Висновки. Поняття «легітимний» – це оціночна характеристика, що поширюється або на конкретних політичних акторів і їх дії, або на конкретні інститути і їх інституційну активність. Тим самим зазначене явище, з нашої точки зору, слід аналізувати в двох площинах – деперсоніфікований (інституційний) легітимний режим і персоніфікований легітимний режим. Легітимний режим – це комплексний системний феномен, що виражає сукупність засобів, методів і інструментаріїв виправдання функціонування владних інститутів і структур, а також дає оцінку реально існуючим владним відносинам, що формуються в процесі думки суб'єктів та їх взаємодії з приводу реалізації загального блага, національного інтересу (консолідованих індивідуальних, суспільних і державних інтересів та потреб). Іншими словами, режим легітимності

(делегітимності) відображає «справжній стан справ», реальні практики влади і їх сприйняття суспільною свідомістю. У свою чергу, взаємозв'язок процесів легітимації і режимів легітимного функціонування відображає закономірності і випадковості у формуванні владно-правового порядку, рівня його легітимності. Саме легітимність останнього гарантує цьому порядку стабільність і цілісність. Легітимність як якісна характеристика публічно-владної діяльності має ряд джерел, що впливають на зміст процесу легітимації владно-інституційного порядку і публічно-правової діяльності владних інститутів і структур. У цьому контексті можна виділити наступні джерела, що впливають на якісне (легітимне) функціонування національного владно-правового простору: природні джерела; ідеократичні джерела; соціальні джерела; формально-юридичні та інституційні джерела; раціональні джерела; ірраціональні джерела.

Легітимація влади здійснюється на різних рівнях, на яких в процесі легітимації беруть участь як окремі громадяни, так і різні групи, організації. Легітимність може поширюватися як на конкретних представників (персоніфікована легітимація), конкретні інститути (деперсоніфікована легітимація), так і на весь інституційно-владний порядок, всю політико-правову організацію суспільства. В цьому контексті можна виділити чотири взаємопов'язаних рівні: типи внутрішнього (мотиваційного) і зовнішнього (інституційного) типів легітимності; типи легітимного панування, що визначають домінуючі політико-правові стратегії обґрунтування існуючих інститутів і застосовуваних способів управління суспільними процесами; режими легітимації, які комплексно відображають, з одного боку, систему правових і політичних, а також інших засобів, методів виправдання функціонування владних інститутів і структур, а з іншого – системну оцінку реально існуючих владно-правових відносин, що формуються в процесі мислення суб'єктів і їх взаємодії з приводу реалізації національного інтересу; форми обґрунтування державної влади як такої і властивої їй інституційно-правової структури.

Список використаних джерел:

1. Афонін Е.А., Гонюкова Л.В., Войтович Р.В. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 160 с.
2. Байрачна Л. К. Легітимність державної влади: історіографія питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. № 28. С. 23–32.
3. Висоцький О. Легітимаційна політика: поняття і сутність. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3 (18). С. 3–20.
4. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу (частина третя: права людини). *Право України*. 2015. № 1. С. 13–92.
5. Дудченко В. В. Концепт позитивізму в юриспруденції: генезис та обґрунтування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 6–14.
6. Лендъел М. Дюгі Леон. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К. : Парламентське видавництво, 2011. 233 с.
7. Сивак Т. В. Регіональні інтереси в системі державного управління України : принципи легітимації та модель реалізації : автореф. дис. к. н. держ. управ.: 23.00.01. Одеса, 2012. 20 с.
8. Тур М. Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів : монографія. К. : Вид. Парапан, 2006. 395 с.
9. Хвойницька Х. М. Легітимація природного права в Україні та європейська юснатуралістична традиція : автореф. дис. .... канд. філос. наук : 09.00.03. Львів, 2012. 20 с.
10. Цокур Є. Г. Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи. К., 2009. 330 с.